

Горан Станковић

НА КРАЈУ СВЕГА, САСВИМ НА КРАЈУ

АПОКАЛИПСА ИЛИ ПРОПАСТ СВЕТА

је нешто што се погрешно смешта било у прошлост, било у будућност. Пропаст света се догађа у сваком тренутку и на сваком месту, током целокупног трајања историје, само што је дистрибуција тих апокалиптичних догађања ван појединачних сазнајних моћи и историјске хронологије. Апокалипса је функција нивоа на коме се догађа. Док нас глобалне катаклизме не узнемиравају претерано уколико су довољно далеко и довољно нас се не дотичу, на локалном нивоу свакодневна нестабилност представља апокалипсу у малом, заузврат, недоступну колективној и историјској пажњи. Бескрајни низ свима познатих слика апокалипсе требало би наставити бескрајним албумима појединачних несрећа, катаклизми, пропасти, смрти и бола, скривених од историје и памћења, све до најусамљеније јединке и најмање групе, јер су то исконска искуства апокалипсе за те људе у тачно одређеном тренутку њиховог живота, и за те људе нема другачије историјске релеванције појма апокалипсе. Године 1999. сви житељи Србије су стали пред ону натоовску звезду Црвеног јахача, свакодневни призори оних ко-

ји прекопавају по контејнерима стављају нам у видокруг Црног јахача, сви одреда смо у сваком часу и без одбране пред коњаницима Болести и Државе, пред Белим и Зеленим, а Обреновчани су ове године видели апокалиптичну моћ вода, тог петог Угљен-сивог јахача, данашњим речником прозваног климатске промене. Једно кенијско племе пева: немој сматрати да иде набоље – стварима је исувише лако да се искрену нагоре!

БУДУЋНОСТ

Подједнако неизвесних облика и тајанствених значења као и садашњост и прошлост, једино доба у којему засигурно нећемо живети, биолошки и културно смо преплављени њоме али у самртном страху, једино време које ће сигурно доћи и сигурно нас поставити на наша права места.

ВИНИК

Брдо је понад Ниша на којем су далеководи, затрављени виногради, путељци и викендице, багремари и пропланци. Њиме се хода као по зараслим стазама, као дете сам млатио и сакупљао поотпадале орахе, плевио гиже, иако сам то мрзео јер су пуцала леђа од савијања, и брао грожђе, што сам више волео, посебно једну врсту црног грожђа, ситних опорослаткастих зрна. Понекад је цело брдо било живо, људи су пролазили за својим пословима, понекад испражњено, те никога не бих срео сатима. На њему су људи чували фазане и пчеле, парцеле су биле ограђене бодљикавом жицом. Са њега се добро видео цео град, а мој деда Стеван је на њему још пре Другог светског рата пронашао десетак турских златника којима се траг изгубио у деценијама које су уследиле. И дан-данас

круже приче, а богами и понеки трагач са детектором за метал, јер никако да одумре та легенда о златном брду на коме су Турци при свом коначном одласку из ових крајева закопавали своја богатства, у узалудној нади у повратак.

КОСМОС И ПЛАНЕТЕ

које се врте у њему, у тој бесконачној и безгласној тишини која је Паскала толико плашила, вероватно су наредна естетска граница човекове имагинације. Тривијална машта писаца научне фантастике 20. века не домашује ни изблиза тај изазов, а данас је у све већем заостатку. Исто се односи и на неке облике историјских авангарди, од којих је данас преостао само ретро-футуризам. Једино два писца штрче, Станислав Лем и Урсула Легвин, и пред њима је будућност. Као и пред још неоткривеним или чак нерођеним уметницима-визионарима човекове космичке судбине. Екстремни призори које можемо посматрати на фотографијама са Марса, Титана или ових дана са комете Чурјумов-Герасименко излазе из оквира човекове природне перцепције. Пре бисмо могли рећи да налазе одазиве у делима неких уметника као што су Салвадор Дали, Хенри Мур или Ив Танги, односно оним културним артефактима који гурају нашу перцепцију ван постојећих граница. Са ових културних простора, звук магнетног поља Сунца или једва чујно гласање поменуте комете Чури је ближи електронској музици Владана Радовановића него традиционалној музичкој естетици. Поставиће се питање улоге комете Чури у историји уметности. Канадски песник Кристијан Бук (Christian Bök), у једном твиту поставља питање, отприлике, зашто песници још увек пишу о својим разводима када су роботи снимили наранџаста етанска језера на Титану?

НАФТА

као и земни гас, међу ретким стварима на овом свету које су истовремено и метафора и чињеница, означено и означивач, феноменон и ноуменон, капитализам и комунизам, дух и тело данашње цивилизације, твар која је настајала више од 300 милиона година, а коју ће људи потрошити за живота једног оца, једног сина и једног унука. Без ње је немогуће замислити цивилизацију каква јесте, као и културу коју градимо, нити начин живота какав живимо. Али, то ћемо ипак морати, за живота деце која су ових година већ рођена. И због охоло равнодушности коју смо показали према потомцима, не остављајући им природне ресурсе, већ праšину и пепео и бес и буку, заслужујемо дубоки заборав.

ОСТРВА ИЛИ ШУМЕ ИЛИ ПЛАНИНЕ...

места су на која треба отићи на време, припремајући се за напуштање људског друштва и властитог живота. То су места са предвидљивим природним и менталним законима која су једноставно другачији од закона у „нормалном” свету. То су места велике лепоте и снаге, дубоких увида и значења, узвишене празнине и тишине, где чак и бесмртност може да се додирне. Та места су станице за путовања у реално.

ПЛОЧЕ...

су заправо споредни пут, којим се може стићи до Црвене реке, заобилазећи Сићевачку клисуру и Просек (ко није путовао овуда, не зна шта је то!). Тај пут, кривудава, стрма, води ван насеља, кроз шумарке, њиве и ливаде, дуж усека и обронака. Али, одједном сте далеко од града и села, далеко од људи, саобраћаја и пролазника. Пустопољина и тишина. Зачудите се када не-

кога сретнете. И таман прође чуђење, када се присетите да ће туда ускоро проћи аутобан према Бугарској, и више нећете наћи место тако близу, а тако тихо, далеко и усамњено.

ПРВОБИТНА ПОЕЗИЈА

као што јој име каже, темељ је нашег духа и наше имагинације, јер је први човеков исказ био поезија, као што ће бити и последњи. Не постоје појединачни гласови, свака реч је проверена кроз генерације, времена и просторе, па до нас долази са тим опчињавајуће једноставним и свакидашњим говором, коме ни превод превода не може ништа одузети. Могуће је потписати или преписати сваку реченицу, поетски исказ, метафору или поенту, а да их осетите својима, као да сте их сами написали. Толико једноставности, толико узвишености! У овом веку само је још Брехт могао такву поезију да напише. Да, Просветина *Анџологија првобитне поезије* из 1988. године моја је основна књига.

УТОПИЈЕ ИЛИ ПОРОДИЦА БИСТРИХ ПОТОКА И ДРВЕНГРАД

А заправо, видео сам, својим очима, само једну утопију, Дрвенград, град-утопију, место у коме би се могло живети, а ипак бити са људима, њиховим судбинама и коментарима. Не знам шта ми се тамо више допада, узвишено место, злаћани крајолик, стамена дрвенарија, или, боже, колико детаља! Добра им је и телетина под сачом и туфахије, и трабант и москвич. У Породици бистрих потока никада нисам био, али верујем Божи Мандићу на реч. Некоме ипак морате веровати на реч.

АУТОБИОГРАФИЈА

Али, не бих могао ништа да кажем ако би требало да говорим о фактографији и чињеницама, голим и проверљивим, јер оне сведоче о некоме ко ми је стран и непознат, нејасан при свему том, не бих могао ништа да кажем што би била измишљотина и мистификација, јер би наликовао човеку кога пролазник пита о тачном времену а он му одговара лажући, не бих могао ни да избегавам јасне и недвосмислене исказе, пошто би тиме поклањао незаслужену пажњу ономе ко поставља питања о мом животу, не желим бити, такође, ни козер што изазива опуштајуће смејуљење духовитим опаскама о себи и животу уопште, као што не желим бити ни самртно озбиљан, јер се зна да је најдосаднији онај човек који на рутинско питање „шта радиш” крене да озбиљно одговара, ни у ком случају то не би могао да буде списак објављених књига или било чега на папиру, пошто сам потпуно ван тих континуума у којима су постојала таква делца, као што се ни у ком случају не бих послужио горком сатиром, јер сам одавно прочитао једну реплику из „Корта Малтезеа” („плитка иронија иде ми на живце”), а можда и понајмање болећивом сентименталношћу, без обзира на повољне ефекте таквог замешателства, немам намеру нити да ишта скривам, јер не схватам ни како, ни зашто, ни због кога, ни због чега бих то радио, немам намеру да све то буде ни кратко ни дугачко, јер не патим од манија било величине било маленкости, и никако не желим да се држим свог статуса илити недирљиве ауре, јер ничег смешнијег нема него када човек о себи говори у трећем лицу, и још једино што бих могао, то је да себе опишем у неколико слика покупљених кроз време, само да то не буду речи које издају, да, неколико слика које ће нестати у том истом времену, али које, зачуђујуће, говоре о просторима, заправо, визијама простора кроз које се крећем у спо-

ром, достојанственом движењу напред, не знам јесу ли то успомене или визије, сећања или жеље, тек, крећем се кроз неке фотографије камених громада, ветра и вечне тишине Метеора, кроз спокојну палату снова поштара Шевала, присећање на Балтусове и Веливерове слике док ујутру, на тераси окренутој облацима над Олимпом, пушим „Папастратос” и пијуцкам опорно црно вино, па онда још само сличице толиких малих утопија расутих по подједнако недоступним острвцима на продају, најпоследње, увек се враћајући кући, предубоко укорењеној сличици вечног људског дома, у густој шуми која окружује усамљено и заборављено језеро, у кући коју би пројектовао Рајт, па макар то била само Корбизијеова брвнара, вечног људском дому посвећеном тишини и преданом раду за писаћим столом, и да завршим, оном спокоју који Мајстору пружа Воланд, на крају свега, сасвим на крају.